

ЩОДО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОБ'ЄДНАНЬ ПІДПРИЄМСТВ ЦИВІЛЬНИМ І ГОСПОДАРЬКИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ

*Дерев'яно Б.В.,
К.ю.н., ст. викладач кафедри господарського права ДЮІ МВС України*

Сучасна світова економіка вимагає від України прискорення інтеграційних процесів між різними сферами, галузями і комплексами вітчизняної господарської системи, адже забезпечити економічну незалежність країни від інших країн, міжнародних організацій та міждержавних транснаціональних корпорацій (ТНК) покликаний великий бізнес в особі значних вітчизняних промислових гігантів, об'єднаних з науковими інститутами і конструкторськими бюро, банківськими і фінансовими установами, великими торговельними фірмами. Саме на розвиток і стимулювання інтеграційних процесів між стратегічними українськими підприємствами повинно бути спрямоване сучасне вітчизняне законодавство. На Заході продовжується бум розвитку корпоративного законодавства, яким регулюються процеси створення та діяльності наддержавних ТНК, їх підтримки з боку держав, а також захисту цих держав від можливого підкорення інтересам таких ТНК. Корпоративне законодавство у межах господарського поєднує у собі елементи приватноправового і публічно-правового регулювання, передбачаючи застосування імперативного та диспозитивного регулювання і намагаючись задовільнити приватні інтереси (насамперед, отримання прибутків та певних гарантій чи привілеїв) суб'єктів господарювання, діяльність яких ним регулюється, і публічні інтереси (фінансування соціальної сфери, виконання інвестиційних та інноваційних завдань, забезпечення економічної незалежності країни тощо) суспільства та держави.

Зараз на пропозиції відносно скасування чинності Господарського кодексу України (ГК України) слід відповісти, що діяльність великих об'єднань підприємств, про які йшлося вище, регулюється і повинна регулюватися саме господарським законодавством. Сучасні українські об'єднання підприємств у своїй діяльності однозначно поєднують приватні і публічні інтереси. Так, створення промислово-фінансових груп передбачене лише з метою виконання державних програм розвитку пріоритетних галузей виробництва та структурної перебудови економіки України [1]; створення консорціумів здійснюється під виконання певної публічної мети діяльності (згадаємо лише український газотранспортний консорціум [2]); холдингові компанії часто створюються “зверху” з певною соціально-економічною метою (згадаємо створення “Укрнафтопродукт” з метою забезпечення ефективного функціонування і розвитку системи нафтопродуктозабезпечення та на виконання Державної програми приватизації на 1997 рік [3], “Укрпапірпром” з метою забезпечення ефективного функціонування та розвитку єдиного виробничого і науково-технічного комплексу з

Дерев'яно Б.В. Щодо регулювання діяльності об'єднань підприємств цивільним і господарським законодавством / Б.В. Дерев'яно // Реалізація чинних Цивільного та Господарського законодавства України: проблеми та перспективи: збірник наукових праць (за матеріалами науково-практичної конференції), м. Київ, 24 листопада 2005 р. / редкол.: О. Д. Крупчан (голова) та ін. — К.: НДІ приватного права і підприємництва АПР України, 2006. — С. 233—236.

виготовлення целюлози, паперу, картону та виробів з них, створення сприятливих умов для інвестування підприємств целюлозно-паперової промисловості, проведення єдиної технічної політики [4], “Укргеолреммаш” з метою створення належних умов для технічного переоснащення підприємств галузі геології та розвідки надр, своєчасної модернізації їх обладнання [5] та інші: “Топаз”, “Київський радіозавод”, “Артем”, “Чорноморський суднобудівний завод”, “Київміськбуд”...); державні (комунальні) об'єднання підприємств за загальним правилом утворюються державними (комунальними) підприємствами за рішенням Кабінету Міністрів України, міністерств (інших органів, до сфери управління яких входять підприємства, що утворюють об'єднання) чи компетентних органів місцевого самоврядування, якими затверджується статут об'єднання, призначається на посаду та звільняється з посади генеральний директор об'єднання, здійснюється вихід підприємства-учасника зі складу об'єднання, про що свідчать статті 119, 121, 122, 124 ГК України [6]; та й об'єднання підприємств, створені в організаційно-правовій формі асоціацій, корпорацій, концернів також не облишені публічних інтересів (вони, як правило, є містоутворюючими підприємствами, на них покладаються державні завдання та ін.).

Отже, наявність у діяльності об'єднань підприємств поряд з приватними значної кількості публічних інтересів стверджує, що діяльність великих об'єднань підприємств є предметом регулювання господарського законодавства.

Підтвердження цьому знаходимо у цивільному законодавстві. Так, пункт 2 статті 81 Цивільного кодексу України (ЦК України) свідчить: “Юридичні особи, залежно від порядку їх створення, поділяються на юридичних осіб приватного права та юридичних осіб публічного права... Юридична особа публічного права створюється розпорядчим актом Президента України, органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування”. А пунктом 3 цієї статті передбачено, що ЦК України встановлюються порядок створення, організаційно-правові форми і правовий статус юридичних осіб приватного права, а порядок утворення та правовий статус юридичних осіб публічного права встановлюються Конституцією України та законом [7]. За виключенням цих положень ЦК України не містить норм, якими може визначитися правовий статус об'єднань підприємств. Виходячи із названих статей можна кваліфікувати статус ЦК України як загального нормативно-правового акту (навіть “надзагального”, адже ним зовсім не регулюються названі правовідносини), що за регулюванням діяльності об'єднань підприємств відсилає до спеціального законодавства.

Спеціальне законодавство про об'єднання підприємств складається саме з Господарського кодексу України та ще більш спеціальних Законів України (“Про господарські

Дерев'яно Б.В. Щодо регулювання діяльності об'єднань підприємств цивільним і господарським законодавством / Б.В. Дерев'яно // Реалізація чинних Цивільного та Господарського законодавства України: проблеми та перспективи: збірник наукових праць (за матеріалами науково-практичної конференції), м. Київ, 24 листопада 2005 р. / редкол.: О. Д. Крупчан (голова) та ін. — К.: НДІ приватного права і підприємництва АПрН України, 2006. — С. 233—236.

товариства” [8], “Про промислово-фінансові групи в Україні” [1] та ін.) і підзаконних нормативно-правових актів (насамперед, названих та інших постанов КМУ і Указів Президента).

Викладене свідчить, що у питанні регулювання діяльності об'єднань підприємств ніякої колізії між загальним (ЦК України) та спеціальним (ГК України, Закони та підзаконні нормативно-правові акти України) законодавством ніякої колізії немає і бути не може, адже за принципом “*Lex specialis derogat generali*” – спеціальний нормативно-правовий акт витісняє загальний і має пріоритет при застосуванні. І хоча це викликає подив чи незгоду окремих представників цивілістичної школи [9], дотримання загальноправових принципів є непорушним, а переорієнтація у праві розвинених країн і поступова заміна поняття “юридична особа” на поняття “підприємство”, “компанія” чи “корпорація” [10; 11 та ін.] сприятиме подальшому розвитку саме спеціального – господарського законодавства в Україні. Крім цього, слід додати, що термінологія цивільного законодавства формувалася століттями і термін “юридична особа” виник на протигагу терміну “фізична особа”, а процес формування термінології сучасного господарського законодавства тривав протягом кількох десятиліть, продовжується і досі, й основні терміни господарського права “суб’єкт господарювання”, “господарська організація” та “об’єднання підприємств” формуються на протигагу термінам “держава”, “міжнародна організація” та ін.

Хоча тема регулювання діяльності об'єднань підприємств вимагає глибоких досліджень, уже зараз можна стверджувати, що визначення їх правового статусу як і майбутнє юридичної науки взагалі тісно пов’язане з розвитком господарського (і особливо, у його межах, корпоративного) законодавства.

Література:

1. Про промислово-фінансові групи в Україні: Закон України від 21 листопада 1995 року № 437/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 23. – Ст. 88.
2. Про Міжнародний консорціум з управління та розвитку газотранспортної системи України: Постанова Верховної Ради України від 11 грудня 2003 року № 1389-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 16. – Ст. 239.
3. Про створення акціонерної холдингової компанії “Укрнафтопродукт”: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 січня 1998 року № 103 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 5. – Ст. 179.

Дерев'яно Б.В. Щодо регулювання діяльності об'єднань підприємств цивільним і господарським законодавством / Б.В. Дерев'яно // Реалізація чинних Цивільного та Господарського законодавства України: проблеми та перспективи: збірник наукових праць (за матеріалами науково-практичної конференції), м. Київ, 24 листопада 2005 р. / редкол.: О. Д. Крупчан (голова) та ін. — К.: НДІ приватного права і підприємництва АПрН України, 2006. — С. 233—236.

4. Про створення Української державної акціонерної холдингової компанії “Укрпапірпром”: Постанова Кабінету Міністрів України від 19 серпня 1996 р. № 981 // Урядовий кур’єр. — 1996. — 3 жовтня.
5. Про створення Державної акціонерної холдингової компанії “Укргеолреммаш”: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 1999 року № 2000 // Офіційний вісник України. — 1999. — № 44. — Ст. 2179.
6. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 19-22. — Ст. 144.
7. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV // Офіційний вісник України. — 2003. — № 11. — Ст. 461.
8. Про господарські товариства: Закон України від 19 вересня 1991 року № 1576-XII // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 49. — Ст. 682.
9. Спасибо-Фатеева И. ХК – теракт “хозяйственников”? // Юридическая практика. — 2004. — № 8 (322) 24 февраля. — С. 22.
10. Кулагин М.И. Предпринимательство и право: опыт Запада. — М.: Дело, 1992. — 144 с.
11. Торговый кодекс Японии / Пер. с англ. А.А. Лыхо, под общ. ред. Тэцуо Сато, В.С. Позднякова. — М.: “МИКАП”, 1993. — 252 с.